

PRIKAZI NOVIH KNJIGA, ČASOPISA I ZNANSTVENIH SKUPOVA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES AND CONFERENCES

SAMOBOR – ZEMLJOPISNO-POVIJESNA MONOGRAFIJA, UREDNIK DRAGUTIN FELETAR, 2 TOMA, IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI, SAMOBOR 2011., STR. 824

U Samoboru je 13. listopada 2011. promovirana opsežna knjiga u dva toma «Samobor – zemljopisno-povijesna monografija». Nakladnik je Izdavačka kuća Meridijani iz Samobora, a izdanje je imalo potporu Grada Samobora. To je dosad najobimnija i najtemeljitija knjiga o Samoboru i području Grada Samobora, koje obuhvaća 78 naselja od Save do Žumberka. Urednik je hrvatski geograf Dragutin Feletar, član suradnik HAZU, koji se već ogledao kao autor i urednik niza značajnih monografija mjesta i hrvatskih krajeva. Uspio je okupiti ekipu vrsnih stručnjaka, koji su iznjedrili jednu od trenutno najboljih monografija u Hrvatskoj.

Autori su uglavnom sveučilišni profesori, ali i stručnjaci specijaliziranih struka: dr. sc. Nenad Buzjak (1968.) je asistent na Geografskom odsjeku PMF u Zagrebu i specijalist za krš i speleologiju, dr. sc. Ivan Dujmović (1937.) je doktorirao na geomorfologiji Samoborskog gorja i Plešivičkog prigorja, prof. dr. sc. Dragutin Feletar (1941.), redoviti sveučilišni profesor, specijalista je za ekonomsku geografiju i noviju povijest, doktorant Petar Feletar (1978.) asistent je na Fakultetu prometnih znanosti i specijalist za prometnu geografiju, dr. sc. Željko Holjevac (1973.) docent je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta i specijalist za povijest 19. stoljeća, Lovorka Jakopec (1965.) stručni je voditelj u Parku prirode Samoborsko gorje-Žumberak, dr. sc. Hrvoje Petrić (1972.) docent je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta i specijalist za povijest ranog novoga vijeka, dr. sc. Jakša Raguž (1972.) znanstvenik je u Hrvatskom institutu za povijest i specijalist za noviju povijest i Domovinski rat, dr. sc. Stjepan Razum, (1960.) ravnatelj je Nadbiskupskog arhiva i specijalist za srednji vijek i crkvenu povijest, mr. sc. Milan Sijerković, (1935.) hrvatski meteorolog i specijalist za klimu, dr. sc. Danijel Vojak, (1980.) stručnjak je Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i specijalist novije povijesti, Petra Somek, (1974.) direktorica Meridijana i specijalist za povijest umjetnosti, Milan Žegarac Peharnik, (1956.) samoborski pisac i istraživač povijesti plemstva, te Morena Žele, stručnjak Parka prirode Žumberak-Samoborsko gorje, specijalist je za arheologiju. Autor većine objavljenih fotografija je profesionalni fotograf Romeo Ibrišević, koji ima veliku arhivu fotografija Samobora i okolice. Većina starih fotografija ima izvorište u Knjižnici i čitaonici Samobor i Samoborskom muzeju, te nekim privatnim zbirkama.

Ovaj tim stručnjaka, novu monografiju o Gradu Samoboru radio je pune četiri godine, a u knjigu je ugrađeno i njihovo veliko predznanje. Sada, 770 godina nakon Beline povelje Slobodnom kraljevskom trgovištu Samoboru – Libera et regia oppidi de Zamobor – ovaj grad bit će na karti Hrvatske obilježen i kao jedno od rijetkih mjesta koja imaju temeljitu, znanstveno fundiranu zemljopisno-povijesnu monografiju.

O privlačnom i spomenički atraktivnom gradu Samoboru, kao i o njegovu milovidnom prirodnom okružju, dosad je napisana mala biblioteka knjiga i publikacija. Stoga bi se moglo postaviti i pitanje: što će sada još jedno obimno dvoknjižje?

Ipak, knjiga Samobor – zemljopisno-povijesna monografija je i te kako potrebna. Lang je još početkom 20. stoljeća sjajno obradio etnografsku baštinu Samobora, kasnije se pridružio i Noršić

sakralnim temama, a potom i mnogi drugi. O Samoboru su pisali ponešto i neki slavni hrvatski pisci i kulturnjaci. Pojedinačne teme iz povijesti, geografije i pogotovo kulture i gospodarstva obradili su i Miletić, Dumbović-Bilušić, Dujmović, Orešković, Toni, Sudnik, Žeželj, Brekalo, Čebušnik, Horvat, Razum i brojni drugi. Od 78 naselja koja pripadaju u Grad Samobor, ozbiljnu mjesnu monografiju ima tek Sveti Martin pod Okićem, koju je uredio Dragutin Pavličević.

Dakle, nova znanstveno fundirana knjiga o području Grada Samobora danas je i te kako potrebna. Ona donosi sveobuhvatnu sintezu, u njoj su sabrani rezultati svih dosadašnjih ozbiljnijih povijesnih i zemljopisnih istraživanja o ovom gradu i kraju, a ona donosi i velik dio novih podataka iz hrvatskih i inozemnih arhiva, muzeja i drugih izvora. Samobor je dobio novu povijesnu priču, znanstvenu sintezu temeljenu na modernoj historiografskoj metodologiji i iz pera ponajboljih hrvatskih geografa i povjesničara. Od stotinjak knjiga i knjižica o Samoboru, koje su tiskane od kraja 19. stoljeća do danas, na određenu sintezu pretendira samo sjajna knjiga Samobor izdana 1943. godine. Iako se sastoji od tridesetak omanjih članaka, koje su pisali tada ponajbolji poznavatelji grada i vrhunski intelektualci, ta knjiga čini jednu cjelinu i analizira razvoj Samobora od predpovijesti do Drugoga svjetskoga rata. Ipak i ta je knjiga tek lapidarni odsjak bogate samoborske povijesti, uz izrazito reducirane ilustracijski materijal.

Monografija koju ovdje predstavljamo maksimalno je iskoristila mogućnosti moderne geografije i historiografije. Po prvi put su temeljito prikazane sve prirodno-geografske značajke samoborskog područja. U metodološkom smislu nije primijenjena tradicionalna kronološka metoda. Prvo su prikazane sve relevantne značajke zemlje i ljudi, a tek potom povijesni slijed. Knjiga počinje s geoprometnim položajem, a zatim razrađuje geološku, geomorfološku, petrografsku i pedološku građu ovoga kraja s odličnim kartama i grafikonima. To isto vrijedi i za prikaz klimatskih značajki, te flore i faune. Posebno poglavlje posvećeno je Parku prirode Žumberak-Samoborsko gorje. Nakon toga slijedi analiza kretanja broja i strukture stanovništva svih 78 naselja od 1857. do 2011. godine. Tek nakon što smo saznali sve o zemlji i ljudima, kreće razrada povijesnih zbivanja. Preko najvažnijih arheoloških istraživanja prikazana je povijest ovoga kraja od kamenih doba, preko brončanih i željeznih do kraja antike. Opsežna poglavlja, s doista velikim obiljem novih arhivskih istraživanja, razrađuju srednji vijek s osobitim osvrtom na vlastelinstva Samobor, Okić i Lipovec, zatim prva stoljeća novoga vijeka, te još detaljnije razdoblje kasnoga baroka, 19. stoljeća i prve polovice 20. vijeka, s osobitim osvrtom na prvi i drugi svjetski rat. Nisu prikazani samo važniji povijesni događaji i ličnosti, već i život i događanja običnih ljudi.

Nakon toga slijede neka specijalizirana poglavlja. Uvrštena je kraća tema o grbovlju sitnoga samoborskog plemstva, ali i vrlo temeljita povijest svih katoličkih i grkokatoličkih župa, te crkvenoga života. Poglavlje o kulturno-povijesnim spomenicima prikazuje pojedinačno sve važnije objekte graditeljske baštine, s obiljem odgovarajućih ilustracija. Ova monografija po prvi put donosi znanstveno utemeljenu sintezu razvoja područja Grada Samobora od 1945. do danas i to u svim oblicima života. To se pogotovo odnosi i na najnovije razdoblje, od 1991. do danas, s osobitim osvrtom na Domovinski rat. Donositi povijesnu sintezu i geografske značajke o najnovijem razdoblju osobito je osjetljivo. Zato su autori u dijelovima ove suvremene priče bili oprezni i ponegdje suzdržani, donoseći tek proširene popise događaja, ličnosti, društava i gospodarstva. Današnjicu će temeljitije prikazivati i ocjenjivati neki novi pisci i znanstvenici s veće povijesne distance.

Sve u svemu, ova dva toma knjige o Gradu Samoboru sadrže oko 1500 kartica teksta, oko 800 ilustracija, više od 3000 bilježaka ispod teksta i 530 jedinica literature. Bio je to golem napor velikog tima autora i grafičara. Kao i sve knjige ovakovoga tipa, monografija Samobora je autorско djelo, odnosno ona odražava istraživačke i znanstvene mogućnosti autora. Prikupljena je golema građa, pa su način obrade, selekcija i zaključci zavisili od stavova autora i njihove upu-

ćenosti i objektivnosti. Da su ovu građu obrađivali drugi autori, rezultat bi zasigurno bio drugačiji. Ova je ekipa na sud javnosti dala knjigu na kojoj je radila u dobroj vjeri, s dobronamjernošću i punom odgovornošću. Mežebitni propusti, pogreške ili nepotpunosti nisu namjerne. Smatramo da je marom autorskoga tima i izdavanjem ove monografije stvorena solidna osnovica i poslana poruka za zamah daljnim istraživanjima o geografskim i povijesnim značajkama samoborskoga kraja.

Adolf MALIĆ

JELA MARESIĆ, VLADIMIR MIHOLEK, OPIS I RJEČNIK ĐURĐEVAČKOGA GOVORA, GRADSKA KNJIŽNICA, ĐURĐEVAC 2011., STR. 890

Nakon sjajnog rječnika kajkavskog govora Gole (Ivan Večenaj, dr. sc. Mijo Lončarić), sada je tiskan i znanstveno uređen rječnik kajkavskog govora Đurđevca. Prvenstveno zahvaljujući sustavnim istraživanjima hrvatskih jezikoslovaca, a posebice Zavoda za lingvistička istraživanja HAZU, te podravske znanstvenike Mije Lončarića, prof. dr. sc. Velimira Piškorca, dr. sc. Jele Maresić i drugih, možemo se pohvaliti istraženošću jezičnoga blaga Podravine i Bilogore. Sveobuhvatnost i znanstvena prezentacija Rječnika đurđevačkoga govora bez sumnje pripada u sam vrh takvih izdanja u ovom dijelu Europe.

Starinske kajkavske riječi Đurđevca zapisivao je od 1988. godine đurđevečki pjesnik i pisac Vladimir Miholek (Đurđevac, 1962.), prikupivši do kraja 2010. godine oko 13.500 kajkavskih riječi i izraza. Tu građu stručno je obradila i valorizirala upraviteljica Zavoda za lingvistička istraživanja HAZU dr. sc. Jela Maresić (Podravske Sesvete, 1961.). Dakako, ona je dodala i rezultate svojih prikupljanja i istraživanja, jer je 2000. doktorirala na temi Morfologija podravskih govora. Rječniku je dodala i temeljit opis đurđevačkoga govora, te drugu potrebnu opremu, kao i popis literature. Nakon rječnika nalazi se i popis đurđevečkih narodnih poslova, narodnih vjerovanja, brojalica, rugalica, uzrečica u stihovima, te uzrečica u obliku pitanja i odgovora.

Govor Đurđevca pripada podravskom dijalektu kajkavskoga narječja hrvatskog jezika. Tom narječju pripada većina govora istočno od Koprivnice, sve do Podravske Sesvete. Glavna obilježja toga govora su ograničenje naglaska na posljednja dva sloga akcenatske cjeline ili pojedinačne riječi i ukidanje intonacije fonološke opreke. Za taj je govor karakterističan i šesteročlani vokalni sustav. Dakako, i đurđevečki govor podložan je sve većim promjenama pod utjecajem hrvatskog književnog jezika i tuđica.

Rječnik đurđevačkoga govora prezentira u ovoj knjizi 13.500 natuknica poredanih abecednim redom, a tu je još i nekoliko tisuća višečlanih frazema i sveza riječi. Ova leksikografska građa pripada različitim semantičkim poljima – čovjek i njegove svakodnevne aktivnosti, kućni poslovi, kućna proizvodnja, poljoprivredni poslovi, oruđe i alati, zanimanja, rodbinski nazivi, vjerski život, biljke, životinje, kultura, šport itd. U rječnik je uvršten i znatan broj imena – toponimi, antroponimi, mikrotoponimi, imena blagdana, fitonimi i brojni drugi.

Sve natuknice stručno su obrađene i označene, tako da su jasne izgovorne odrednice – naglasak, nenaglašene dužine i izgovorne vrijednosti glasova. Iza svake natuknice navedena je i njezina morfološka odrednica, značenje na hrvatskom književnom govoru, a znatan broj natuknica ima i konkretne primjere uporabe u kontekstu. Ovako koncipiran rječnik, s temeljitim objašnjenjima, svakako je poticajan za daljnja jezikoslovna istraživanja u đurđevačkoj Podravini.

Dragutin FELETAR

TKALČIĆ, GODIŠNJAK DRUŠTVA ZA POVJESNICU ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE, 15, ZAGREB 2011., STR. 880

Pod uredništvom Stjepana Razuma, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije Tkalčić u Zagrebu, nastavlja uspješno izdavanje svojega godišnjaka. I ovaj put za 2010., vrlo je obiman i donosi vrijedne radove, uglavnom temeljene na izvornoj građi. Spomenut ćemo one koji su vezani za područje nizine Drave, odnosno sjeverozapadnu Hrvatsku.

Branimir Bunjac, povjesničar iz Čakovca, piše o suđenju svećenicima u Međimurju u rujnu 1946. godine, što je bio svojevrsni uvod u postupak protiv nadbiskupa Stepinca. Uhićena su i četiri međimurska svećenika – Dragutin Gazivoda, Ivan Kolenko, Josip Lukša i Norbert Žalig, a optuženi su za pomaganje «teroristima», takozvanim križarima. Nije to bilo suđenje samo ovim svećenicima, nego prvenstveno čakovečkom Franjevačkom samostanu, te cijeloj katoličkoj crkvi u tzv. Jugoslaviji. Suđenje u Varaždinu bila je politička farsa kako bi se ocrnila katolička crkva u narodu, a tuženi su dobili vrlo stroge kazne (neki njihovi prijatelji su platili životom, bez suđenja). Sa tog suđenja sačuvana je obilna građa, koju sada osvjetljava autor Bunjac.

Dr. sc. Matija Berljak, rodом iz međimurskog Crikovljana, osvjetljava životni put pomoćnog zagrebačkog biskupa Dominika Premuša (1861.-1934.), koji je rođen u Prelogu, a u povodu njegove 150. obljetnice rođenja. Na temelju arhivskoga gradiva predstavljeno je djelo i život ovog velikog biskupa, koji je ostavio duboki trag na mnogim područjima crkvenog i građanskog života. Premuš je bio zagrebački biskup, profesor, organizator, prosvjetitelj, dobrotvor, pjesnik i rodoljub. Njegov suvremenik opisuje ga kao čovjeka koji se odlikuje zamjernim znanjem, rijetkom revnošću, osobitom plemenitošću, svijetlim karakterom i sjajnim svećeničkim življenjem.

Prof. dr. sc. Đuro Deželić piše o kardinalu Jurju Hauliku, zagrebačkom nadbiskupu, kao vrlo značajnom crkvenom i građanskom dostojanstveniku u hrvatskoj povijesti 19. stoljeća. Dr. sc. Stjepan Razum donosi temeljiti životopis, s kompletnom bibliografijom, istaknutog crkvenog i građanskog povjesnika i kulturnog djelatnika Josipa Barbarića (1937.-2010.). Dr. sc. Alojz Jembrih piše o «Vrhovčevoj bibliji» kojoj se iznova ušlo u trag. Radi se o rukopisnom prijevodu Novoga zavjeta na kajkavskom književnom jeziku, koji je nastao u vrijeme biskupa Maksimilijana Vrhovca i Tomaša Mikloušića u prvoj polovici 19. stoljeća. Jembrih upozorava na taj rukopis koji bi valjalo cjelovito objaviti. Lojzo Buturac piše o dječjem prihvatilištu u Sisku 1942. godine, u kojem je zbrinuto oko 3000 ratne siročadi. Isti autor (Lojzo Buturac) napisao je i članak o izgradnji crkvenih građevina u vrijeme komunističke vladavine u Sisku, Pleternici i Požegi. Dr. sc. Dragan Damjanović napisao je kunsthistoričnu analizu gradnje i opremanja župne crkve rođenja Blažene Djevice Marije u Granešini 1885. i 1886. a prema oblikovanju slavnoga arhitekta Hermana Bollea. Dr. sc. Stjepan Razum razradio je povjesnicu Bratovštine Sv. Barbare u Brdovcu.

Za Podravce osobito je zanimljiv članak dr. sc. Stjepana Razuma o prilogu župnika Franje Brdarića proučavanju povijesti župe u Rasinji. Brdarić je bio župnik u Koprivničkom Ivancu, te je u spomenicama okolnih župa napisao dosta temeljite povjesnice tih mjesta. U članku se donosi i rodoslovno stablo rasinjske vlastelinske ositelji Inkey. Još jedan članak odnosi se na Međimurje: Jasna Požgan piše o provedbi agrarne reforme na posjedima župe Sv. Leonarda u Goričanu. Navode se sve okolnosti i rezultati represivne agrarne reforme koju su komunističke vlasti provele i nad crkvenom imovinom u Goričanu u godinama nakon Drugoga svjetskog rata. Dr. sc. Miroslav Akmadža donosi opsežan i vrlo dokumentiran članak o tretiranju katoličke crkve u zapisnicima sa sjednica vjerskih komisija HR Hrvatske i FNR Jugoslavije od 1955. do 1958. godine.

Prikaze brojnih knjiga napisali su Anđelko Koščak, Stjepan Kožul, Ivan Mirnik, Stjepan Razum i Agneza Szabo, a na kraju ljetopisa dat je doista temeljit pregled djelovanja Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije.

Dragutin FELETAR

PODRAVSKI ZBORNIK, BROJ 36, UREDNIK DRAŽEN ERNEČIĆ, KOPRIVNICA, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, 2010., 288 STR.

Godišnjak Muzeja grada Koprivnice – Podravski zbornik nastavlja svoje redovito i uspješno izlaženje što potvrđuje i ovaj novi 36. broj. Premda ovaj put smanjenog opsega, na 288 str., donosi tridesetak vrijednih radova priznatih i poznatih autora, ujedno i najvećim dijelom stalnih suradnika Zbornika. Raznovrsnost priloga i sadržajno bogatstvo velikog dijela radova, unatoč dugogodišnjem izlaženju, potvrda su da se ima još uvijek o mnogo toga pisati ili nešto novo o već napisanom reći. Sadržaj upotpunjuju ilustrirani prilogi čiji broj je također reduciran u odnosu na prijašnja godišta.

Iz Riječi urednika doznaje se da je i ovogodišnji broj posvećen značajnim obljetnicama. To su obljetnice života poznatih zavičajnika Ivana Večenaja, Mije Kovačića, Ivana Goluba, Enerike Bijač i jedna muzejska, vezana uz 65. obljetnicu osnutaka Muzeja grada Koprivnice.

Koncepcijski i nadalje podržava, s manjim odstupanjima koja ovise o prispjelim radovima, podjelu na nekoliko već uvriježenih tematskih cjelina, kao što su: Suvremene teme; Zaštita spomenika kulture; Hrvatska naivna umjetnost; Povijest & kultura; Arheologija; Etnologija; Prirodoslovlje; Životopisi; Književnost.

Prva tematska cjelina Suvremene teme zastupljena je s tri priloga. U prvom Dalibor Vugrinec, informatičar u Muzeju grada Koprivnice, piše o WEB stranici Muzeja koja je zaživjela 2010., o njenim tehničkim stranama, te o zahtjevima kojima se mora udovoljiti potrebama korisnika. U članku Upravljanje ljudskim potencijalima i program javnih radova u Muzeju grada Koprivnice na zaštiti nepokretne i pokretne baštine (9-17 str.) Draženka Jalšić Ernečić piše o strategiji zapošljavanja, o nacionalnim programima za poticanje zapošljavanja, pilot projektu grada Koprivnice 2009. i o programu javnih radova u Muzeju 2010. Prilogom iz Đurđevca Mario Pintar predstavlja 20 godišnje iskustvo u graditeljstvu tvrtke Segrad, poslove kojima se bavi, poslovne partnere i u kratkom osvrtu donosi nekoliko crtica iz njene povijesti.

Zaštita spomenika kulture je sljedeća i već uvriježena cjelina, ovaj puta zastupljena sa pet radova. Petar Puhmajer iz Hrvatskog restauratorskog zavoda Zagreb, na 22 stranice donosi vrijedan prilog konzervatorsko restauratorskih istraživanja zgrade današnjeg Muzeja, koja su ukazala na njenu etapnu izgradnju. Prvotnu izgradnju magistrata smješta u 17 st., nakon kojega doživljava brojne preinake i prenamjene. Konzervatorska istraživanja, kao što kaže autor, rađena su za potrebe njene obnove. Rad je popraćen brojnim ilustracijama. O prikupljanju i utemeljenju zbirke starih majstora Muzeja grada Koprivnice, te o grupi carskih portreta i konzervatorsko-restauratorskim radovima na njima piše Velimir Ivezić. Rad Ane Vrtulek Gerić donosi opis mjera preventivne zaštite na crkvenom ruhu iz crkve sv. Martina u Martijancu, u varaždinskoj biskupiji koje datira iz 19. stoljeća i korišteno je u liturgiji. Provedene konzervatorsko-restauratorske radove na kijklji leganki iz zavičajne zbirke POU „Dragutin Novak“ Ludbreg, u svom radu opisuje Maja Vrtulek iz Restauratorskog centra Ludbreg. Tematska cjelina završava prilogom Edite Janković Hapavel (73-80 str.) kojim se podsjeća na konzervatorsku studiju utvrde Stari grad iz 1985. i

zaboravljenim pokretnim arheološkim nalazima, ponovno nađenim 2010. Svi radovi su popraćeni ilustracijama u boji.

Hrvatska naivna umjetnost, novija tematska cjelina, zastupljena je jednim kraćim prilogom Draženke Jalšić Ernečić o Miji Kovačiću, povodom 75. obljetnice života poznatog slikara (77-79 str.).

Tematski blok povijest i kulturna povijest donosi nekoliko vrijednih radova. Obimnost, iscrpnost povijesnih činjenica, bogatstvo bibliografskih bilježaka već su poznate odlike rada stalne suradnice Podravskog zbornika Mire Kolar Dimitirjević, koja pišući, ovaj puta, o gospodarskim i kulturnim vezama između dva slobodna i kraljevska grada Petrinje i Koprivnice od polovice 19. do polovice 20. stoljeća, zaključuje da jačina veza ima osnovu u sustavu Vojne krajine te da bi i danas trebala ta dva grada njegovati srdačne veze. Tekst nastao povodom 140. godišnjice postojanja Opće bolnice u Koprivnici, koja je obilježena 2009., pod naslovom Prilozi i građa za povijest bolnice u Koprivnici, rezultat je zajedničkog rada Krešimira Švarca i Sanje Švarc Janjanin. Autori osim građe za povijest bolnice, upućuju i na mogućnost postojanja javne ili privatne medicinske prakse već u 14. st., i na zdravstvene prilike u Koprivnici prije proglašenja javne bolnice 1869. Opsežnim radom (124-160 str.) povijest pučkog školstva u gradu Koprivnici predstavila je Ksenija Krušelj i to od prvih oblika podučavanja do školske godine 1875./76. Rad prati bogata bibliografija.

Vrijedan rad pod naslovom Prilozi poznavanju povijesti sela Sveta Ana pokraj Đurđevca, popraćen bibliografskim bilješkama i literaturom, prilog je dugogodišnjeg suradnika Vladimira Miholeka. Slijedi prilog Ivana Biršića o bijegu Stjepana Radića u inozemstvo 1923. i kraj tematskog bloka završava intrigantnim naslovom Repetenti Pavla Gažija.

Arheološka istraživanja kripe ispod zapadnog dijela cinktora župne crkve u Ludbregu 2008. godine prilog (194-197 str.) je Davora Bešvira iz Restauratorskog centra Ludbreg, u kojemu analizom stanja i komparacijama (crkva u Križovljanima), zaključuje da se s obzirom na način gradnje, klesanim pločama istih dimenzija, grubo lomljenim kamenom i opekom, radi o kasnoantičkoj gradnji na čijim su ostacima formirane srednjovjekovne strukture, a ponegdje su te ruševine korištene kao materijal za gradnju novih građevina. Rad je popraćen sa četiri priloga u boji.

Etnologija je sljedeća cjelina, koja je također zastupljena sa jednim radom. Iris Biškupić Bašić na desetak stranica povijesnim prikazom nastanka medičarsko-svječarskog obrta u Evropi, počecima obrta u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, dolazi do medičarstva na području Ludbrega, detaljnije opisujući razvoj i nositelje razvoja-majstore, te postupke izrade licitara kao jednog od najkarakterističnijih proizvoda spomenutog obrta. Nekoliko ilustracija prati tekst.

Prirodoslovlje je zastupljeno prilogom stalnog suradnika Zbornika Mladena Matice u kojemu piše o projektu NATREG koji ima za cilj uspostavljenje transnacionalne i multi-sektorske suradnje i razvijanje zajedničke strategije za integrirano upravljanje zaštićenim područjima. Projekt povezuje šest zaštićenih područja na Alpe – Adrija – Panonija teritoriju među kojim je i preventivno zaštićeni regionalni park Mura – Drava na području Koprivničko – križevačke županije.

Rubrika Životopisi, donosi dva govora s kojim su se Dragutin Jeđud u ime Turističke zajednice grada i Miroslav Blažek Kina u ime branitelja oprostili 6. kolovoza 2010. na gradskom groblju u Koprivnici od hrvatskog branitelja i istaknutog promicatelja i zaljubljenika u tradicijske vrednote grada Koprivnice Zvonka Pandurića Strica, te spomen tekst Mladena Pavkovića preuzet iz Glasa Podravine.

Književnost kao posljednja tematska cjelina u ovogodišnjem broju posvećena je značajnim obljetnicama. Prva je posvećena 90 godišnjici rada velikog slikara naive Ivana Večenaja, čiji rad

na području jezikoslovlja i književnosti nije ostao nezapažen. Upravo o tom aspektu Večenajovog rada pišu poznata književnica Božica Jelušić, Enerika Bijač i Božidar Petrač.

Dr. Ivan Golub, kalnovečki sin, podravski svećenik i književnik, naslov je priloga kojim Duško Bodinovac podsjeća na još jednu značajnu osobu i njenu 80. obljetnicu života.

O književnom i slikarskom radu Enerike Bijač, također vezanom uz 70. obljetnicu života pišu Božica Jelušić, Đuro Vidmarović, Lada Žigo, Vanesa Begić i Draženka Jalšić Ernečić.

Ovogodišnji broj završava književnim prilogom, koji čine tri pjesme Vladimira Milaka; Neprekidno očekivanje, Naša stavnost i Svemoćna sekta.

Božica ANIĆ

ŽELJKO KARLAULA, STUDIJE IZ POVIJESTI BJELOVARA (1848.-1991), "ČVOR D.O.O.", BJELOVAR, 2010. 1-255.

U Bjelovaru je 25. ožujka 2011. promovirana knjiga Željka Karaule *Studije iz povijesti Bjelovara (1848.-1991.)*. U toj knjizi objavljeno je 19 radova, od kojih je 15 već objavljeno u vremenu od 2006. do 2009. u časopisu *Podravina* ili *Cris*, te u drugim znanstvenim časopisima, a četiri rada se ovdje objavljuju prvi puta. Iako se knjiga zove "Studije iz povijesti Bjelovara" to je zapravo knjiga koja daje presjek kroz povijest Bjelovara kroz gotovo 150 godina njegove povijesti. Treba istaknuti da je bogata povijest Bjelovara slabo istražena i da se tek mr. Mladen Medar započeo s detaljnim istraživanjima pojedinih tema bez kojih nema sinteze za kojom teži Zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru pod vodstvom dr. Vladimira Strugara koja je pokrenula i projekt "Povijest Bjelovara", a kroz povremene znanstvene skupove obrađuje određene relevantne teme uz pomoć hrvatskih povjesničara.

Mislim da je Karaulino nastojanje da se bavi poviješću Bjelovara u kontekstu hrvatske povijesti potpuno ispravno, jer dok ne obradimo lokalne povijesti, ne možemo računati da ćemo doći do povijesne sinteze cijelog prostora Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Svako mjesto ima svoje posebne specifičnosti, a karakteristika Bjelovara je to da se je počeo planski graditi 1756. po nalogu carice Marije Terezije, te da je do 1873. bilo sjedište Đurđevačke i Križevačke pukovnije, odnosno Varaždinske vojne krajine. Poslije ukinuća Krajine imao je važnu ulogu u procesu restrukturiranja vojnog u civilno društvo, da bi nakon toga bio središte Bjelovarske, a od 1886. i Bjelovarsko-križevačke županije sve do 1922. godine kada je čitavo područje ušlo u nove upravne strukture, ali se je već do tada osposobio u značajno privredno i upravno središte koje mu je osiguralo budućnost. Tako je bilo i u doba socijalističke Jugoslavije.

Dobrim metodološkim postupkom, savjesnim korištenjem brojnih povijesnih izvora, uz često pozivanje na misli važnih svjetskih povjesničara i filozofa, Karaula se je profilirao kao kvalitetan povjesničar, te je razriješio više povijesnih enigmi i kontroverzi za bjelovarsko područje, otvorišći dakako i više novih pitanja koje treba riješiti. To baš i nije lagan posao s obzirom na poteškoće oko nalaženja arhivskih izvora odnosno rekonstrukciju onih za koje više nije očuvana građa, što zahtijeva veliku pokretljivost i spretnost.

U knjizi se vrlo uspješno prepliću prošlost, sadašnjost i budućnost na bjelovarskom ali i širem prostoru, što je i dokaz Karaulinog promišljanja povijesnih tema. Svaki povjesničar mora poći od sadašnjosti i onda objasniti prošlost metodama koje danas koristi povijesna znanost. Glavni recenzent ove knjige dr. Hrvoje Petrić je s pravom istaknuo da je važnost Karauline knjige i u tome što piše o pojedinim važnim ličnostima i događajima koji su specifični za bjelovarski kraj,

te time obogaćuje mozaik hrvatske povijesti, ispunjavajući prazna polja povijesnih zbivanja novim važnim spoznajama.

Rasprave u knjizi su poredane kronološki.

Jedan od najvažnijih radova u ovoj knjizi je svakako prvi rad s priložima za povijest Varaždinske krajine s ukazivanjem na ulogu nekih utjecajnih pojedinaca prije 1848. To je odličan uvod u ovu zbirku jer su Vojna krajina i bjelovarski komunitet ostavili trajni trag u povijesti Bjelovara ali i strukturi njegovog stanovništva. Bio je to do 1882. zatvoreni sustav upravljani odozgo, te je to područje bilo posve drugačiji svijet od civilne Banske Hrvatske. Stanovnici tog područja osjećali su se do 1873. zaštićeni privilegijama u odnosu na stanovništvo civilne Hrvatske ali su isto tako bili zatvoreni u svojem vojničkom svijetu. Bjelovar je već 1770. imao ceh, od 1772. sajmove o kojima je pisao i mr. Mladen Medar, a 1772. je proglašen i gradom, ali su se i dalje na čelu grada nalazila vojne osobe. Golemi strah od sjedinjenja s civilnom Hrvatskom osjeća se 1848. i u Saboru, jer se krajiški komuniteti boje da im cehovi propadnu uslijed konkurencije obrtnika u starim kraljevskim hrvatskim gradovima. Trebalo je mnogo toga mijenjati i prilagoditi novim prilikama i tu je odlučujuću ulogu odigralo školstvo Bjelovara koje djelomično stvara i tehničke kadrove. Đurđevački učitelj Ladislav Škrobot prvi je još 1839. napisao njemačko-hrvatski rječnik za krajiške škole i to štokavicom, pripadajući dakle ilirskom krugu. I Ivan Švear, je 1789. bio kapelan u Virju prije nego što je prešao na područje Požege gdje je napisao *Ogledalo Iliruma* kao prvu nekritičku mitološku povijest Ilira ukazujući na panslavističku kulturu stanovništva koje nije bilo pleme ali nisu bili ni svjesni narod. Autor daje izvrsnu analizu djelovanja pjesnika Petra Preradovića koji je dobro školovan došao i pod snažan utjecaj poljskog pjesnika Adama Mickiewicza, te je svojim prekrasnim pjesmama djelovao na jezik ali i na duh naroda tražeći da voli svoj jezik i svoju zemlju.

U raspravi "Vojni komunitet Bjelovar u "proljeće naroda" 1848.-1849. godine" u detalje su opisane prilike na području Varaždinske krajine i vojnog komuniteta Bjelovar. Iako na tu temu za čitavu Hrvatsku ima dosta radova, Karaula je detaljno obradio zbivanja na bjelovarskom području, istaknuvši da je narodni pokret u Bjelovaru u proljeće 1848. ukazivao na težnju krajišnika da se riješe vojno-birokratskog sustava i ojačale germanizacije. "Želje občine belovarske" stavljaju težište na rješavanje ekonomsko-socijalnih problema, te humanizaciju odnosno demokratizaciju postojećeg sustava koji je ljude gušio onemogućavajući ih da razviju slobodnu gospodarsku aktivnost. Gradonačelnici su većinom bili umirovljeni kapetani, koji ne razmišljaju gospodarski, pa im je većina mjera bila protivna gospodarskom napretku i kočila je razvoj. U 1848. Srbi Bjelovara nisu se izdvajali od Hrvata, i Karaula to objašnjava izjednačavanjem pojma Hrvat - Srbin, koji problem dolazi u raspravu u Sabor tek 1861. godine, ali se zaoštava tek od 1879. kada je Srbija postala jedina samostalna južnoslavenska kraljevina. Carski oktroiirani ustav iz ožujka 1849. uništio je sve narodne želje. "Krajiška osnova" i ono što su krajišnici tražili nije od cara potvrđena, pa krajiško pitanje i dalje dominira hrvatskom politikom. "Zahtjevanja naroda" Občine belovarske pisana 31. svibnja 1848. nastavak su prednjeg članka. Gradska uprava je samo produžena ruka vojnih vlasti koje guše normalni razvoj pa su kritike, a i želje izrađene u Zahtjevanjima u 34 točke, vrlo detaljno i iz njih možemo saznati mnogo toga o životu u Bjelovaru. Ova zahtjevanja objavio je Karaula prvi u cijelosti. Vidimo da bjelovarski stanovnici traže u svibnju 1848. potpunu slobodu djelovanja u pravnim i političkim poslovima, dakle gospodarstvu, slobodno biranje svojih poglavara i starješina koji trebaju biti rodoljubi. Traže oslobođenje od krajiških obveza, a zanimljiv je i zahtjev da traže da se "bašte" (charge) gdje su se do tada okupljali časnici na zabavu daju svima na korištenje. Traže da se općinski učitelji izjednače u primanjima s erarijalnim, te da katolički i pravoslavni svećenici imaju istu plaću ali i da se ukinu vjerske škole, što je i proveo kasnije ban Ivan Mažuranić a ban Khuen Héderváry ponovno vratio.

Traže pored 10 godišnjih i dva godišnja sajma te uvođenje narodnog jezika u sve škole i javne poslove. Traže da grad dobije svog kvalitetnog liječnika. Traže da mlin koji je sagrađen od Križevačke pukovnije i prodan jednom privatniku, ponovno otkupi bjelovarska općina a isto da se učini i s 1786. ukinutom bjelovarskom svilanom. Traže uređenje otkupa soli po cijenama koje je odredio Sabor. Traže i zabranu pokušavanja robom krajišnicima.

Karaula vrijeme uhodavanja Hrvatsko-ugarske nagodbe obrađuje kroz analizu pisama biskupa Strossmayera i književnika Petra Preradovića od 1867. do 1872., kada je Preradović umro u Fahrafeldu kraj Beča, a koja se čuvaju u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Ova pisma pridonose boljem poznavanju "hrvatskog pitanja", jer je Preradović bio svojevrsni posrednik između austro-ugarskog ministra predsjednika Mađara Lonyaya i Narodne stranke u Zagrebu u pokušaju da se Hrvatsko-ugarska nagodba, sklopljena 1868. izmijeni. Strossmayer traži odlučnu akciju kako bi se stranci spriječili da postanu "gospodari", ali je svoje mišljenje izražavao vrlo oprezno, pa je čak uništio neka svoja pisma ne želeći ostaviti svjedočanstvo koje bi moglo kompromitirati njegove prijatelje, pa su stoga ova pisma sačuvana kod Preradovića svakako velika vrijednost. Strossmayer je 1872. svoj zadnji govor održao u Saboru u spomen tek preminulog Preradovića. Mnogo sam naučila iz ovih pisama, a ovdje sam saznala da bi Preradović možda bio 1872. izabran za bana, da nije u Hrvatsko-Ugarskoj nagodbi postojala odredba da ban ne može biti vojno lice.

Prvi puta se objavljuje i rad o Ivanu vit. Trnskom koji je bio privremeni veliki župan Bjelovarske županije samo od 26. kolovoza 1871. do 22. veljače 1872., kada ga smjenjuje unionist Robert pl. Oršić i to iz političkih razloga. Trnski je bio uoči imenovanja pukovnik upravne struke, predstojnik krajiško-upravnog odjela Vojnog zapovjedništva u Zagrebu, rodom je bio iz Nove Rače kraj Bjelovara a pored toga poznat i kao hrvatski pjesnik i pisac, te je bio vrlo poželjan za mjesto velikog župana. Autor detaljno opisuje svečano uvođenje Trnskog u čast velikog župana kroz pismo Bartolovića Vakanoviću.

Znade se da je Ivan Mažuranić kao ban uredio u Hrvatskoj zakonima i uredbama sve što mu je dopuštala Nagodba. No manje je poznato da je za njega došlo do znatnog unapređenja zdravstvene službe, pa i na području podžupanije Bjelovarske i Križevačke u vremenu Mažuranićevog banovanja od 1873. - 1884. Autor je analizirao postojeće izvore i ukazao da je bolnica postojala u Bjelovaru od 1760., a vjerojatno i u Križevcima, te da su 1872. na području Hrvatske i Slavonije postojale samo 22 bolnice ali da je Mažuranićeva reforma osuvremenila zdravstvenu i bolničku službu. Na osnovu napisa u *Liečničkom vjestniku* autor analizira boleštine i smrtnost što pokazuje Mažuranićevu sklonost vođenju statistike.

Meni je posebno drag rad o memoarima velikog župana ali i književnika Budislava pl. Budisavljevića Priedorskog o vremenu njegovog djelovanja na području Bjelovarske županije, tj. s prekidima od 1871. pa do 1889., kada je već provedeno 1886. sjedinjenje Bjelovarske i Križevačke županije. U očekivanju izdavanja cjelokupnih *Pomenica iz mog života* moramo se zadovoljiti onime što je Karaula izabrao da nam priopći. Budisavljević je, svojim iskustvom pomogao da ova županija postane jedna od najvećih i najbolje uređenih na području sjeverne Hrvatske uređujući ju kao vrlo vješt političar u duhu narodne sloge a ne nacionalnih sukoba. On je 1898. napisao prvu biografiju o Nikoli Tesli, no meni je osobito zanimljiv način njegovog rada koji je primijenio među ostalima i ban Pavle Rauch te Stjepan Radić. Budisavljević je obilazio županiju, upoznavajući se s narodom i njegovim potrebama, te je onda donosio dobre odluke ne gledajući na nacionalnost (Omčikusu je oduzeo monopol šljunka za ceste iako je isti bio Srbin kao i Budisavljević). Opisao je kako je su se mukotrpno provodili izbori za Sabor te kako je teško osiguravao da ovi izbori budu slobodni, pravedni i nepristrani pa čak i protivni željama viših vlasti. Iz Budisavljevićevih memoara saznajemo i kako je prošao carev posjet Bjelovaru 1888. godine.

Slijedeći članak donosi detalje o Bjelovarskoj aferi 1888. Obradom objavljenih članaka na tu temu kada je car prekorio biskupa Strossmayera zbog slanja čestitke kijeveskom patrijarhu povodom 900. godišnjice pokršćavanja Rusa, Karaula je napisao najpotpunije djelo na tu temu. Ovaj sukob imao je veliki odjek i izazvao je burnu diskusiju u redovima i katoličke i pravoslavne crkve.

Karaula slijedeći rad piše o 30 dana koji su potresli Bjelovar tj. o radu Narodnog vijeća Bjelovara u studenom 1918. Članak se ovdje objavljuje treći puta što ukazuje na njegovu važnost. Autor se je pri pisanju tog rada krenuo od općeg k detaljnom. U Bjelovaru se već 27. listopada 1918., dakle prije osnutka Narodnog vijeća u Zagrebu, formirala grupa jugoslavenskih demokrata od 30 članova koji su zahtijevali stvaranje jugoslavenske države sastavljene od tri plemena. Osnovan je Narodni odbor Bjelovara koji je od 28. listopada do 3. studenog vodio grad, u kojem je bio ljekarnik Josip Werklein, pokopan na koprivničkom groblju, te dr. Pero Belobrk i Franjo Kuftrin. Belobrk je bio od 1901. odvjetnik u Bjelovaru i od 1904. član Srpske samostane stranke te sudionik Zadarske rezolucije. Branio je Srbe u veleizdajničkom procesu. Od 1917. je u Saboru, a 1919. postaje povjerenik za pravosuđe, ali se brzo povlači iz politike. Značajno je utjecao na političko raspoloženje Bjelovarčana i omiljeni ravnatelj Realne gimnazije u Bjelovaru Andrija Ribar, brat jugoslavenskog političara Ivana Ribara, koji je zastupao integralno jugoslavenstvo. U studenom 1918. dolazi do brojnih nemira na području grada Bjelovara i okolice. Oslobođeni srpski zarobljenici preuzimaju kontrolu zajedno s postrojbama Narodne straže i Sokolima. No ima u tom tekstu i brojnih upita bez odgovora. Tako se piše da se očekuje da u Koprivnici Francuzi preuzmu kontrolu željeznice i kolodvora. Tko su ti Francuzi? Ono nekoliko Francuza koji su se ovdje našli u internističkom logoru ili se radi o pripadnicima armije francuskog admirala D'Espereya koji je preuzeo brodovlje Austro-ugarske monarhije 1918. godine na Dunavu. Opisano je kako pod utjecajem pljački zelenog kadra i vojnika koji se vraćaju u svoje domicilne zemlje jačaju pristalice stvaranja jugoslavenske države, koja je po uvjerenju većine treba biti federativna i demokratska uz punu ravnopravnost sva tri naroda. Ovakvo stanje je potaknulo da je dan Ujedinjenja Države SHS s Kraljevinom Srbijom grad Bjelovar dočekao okićen. Svi su se nadali mirnom životu i sreći u novoj državi južnoslavenskih naroda.

Očito Karaulu kao i sve druge povjesničare muči problem što se desilo u monarhističkoj Jugoslaviji da je od sretne zemlje bratskih naroda postala nesretna zemlja. Dakako uzroka je više i nije to baš posve jednostavno objasniti. Karaula piše o djelovanju Udruženja četnika i drugih režimskih organizacija s osobitim osvrtom na Kokinačke žrtve 1936. godine. Na jednostavan način Karaula je objasnio ali i rekonstruirao djelovanje četnika na bjelovarskom području na osnovu izvorne arhivske građe, literature i novina. Objasnio je razliku između jugoslavenskog integralizma i velikosrpstva, radikala i demokrata, te uočio nijanse između starih i novih četnika, te kako je četničko udruženje djelovalo do 1935., a kako poslije toga kao i što se dešava u akciji i reakciji srpskih i hrvatskih organizacija pri čemu se nije mogao izbjeći HSS. G. 1933. osnovano je u gradu Bjelovaru Udruženje četnika za slobodu i čast otadžbine u koje su ušle mnoge ugledne osobe u upravnim ustanovama Bjelovara te kako je ono funkcioniralo. Dr. Milan Omčikus bio je centralna ličnost četničkog pokreta. Uskoro su ideološka sučeljavanja protivnika prerasla u oružane sukobe, i 15. rujna 1935. u Kokincu kraj Bjelovara četnici su ranili dva seljaka koji su ubrzo umrli u bjelovarskoj bolnici, a banski inspektor dr. Ivo Mogorović je utvrdio da su bjelovarski četnici krivi za taj incident. Četničko udruženje u Bjelovaru je raspušteno, i četnici poslije toga djeluju ilegalno, ali ne i nejedinstveno sve do 1940. kada prilikom obilježavanja stvaranja jugoslavenske države četnici nastupaju u odorama u mnogim gradovima, ali na poziv Srpskog kulturnog kluba četnici Bjelovara se ne uključuju u tu manifestaciju.

Slijedeći rad je posvećen životu Ivana /Ivše) Lebovića u gradu Bjelovaru. Od 1916-1936. on je dominirao političkom scenom Bjelovara kao član H(P-R) SS. Karaula se dosta namučio s pisanjem ovog rada jer Bjelovar nije imao svoje novine u to vrijeme, a i većina obiteljskih arhiva je uništena. Vrlo oprezno i kritično Karaula koristi glasila HSS-a *Hrvatsku štampu, Hrvatsku slogu i Graničar* ukazujući na poteškoće istraživanja vremena kada je građe premalo ili nije pristupačna. Lebović je početkom 20-ih godina postao blizak sa Stjepanom Radićem te je sudjelovao u sastavljanju Republikanskog ustava - Ustava neutralne hrvatske seljačke republike 1920., koji je prvi puta objavljen u cijelosti u inozemstvu i do 1928. godine Lebović vjerno provodi politiku S. Radića nakon što je prevladana kriza do koje je došlo u HSS nakon što je S. Radić priznao Vidovdanski ustav. Lebović je bio zatvoren zajedno s Mačekom i 1932. pušten s robije. Njegovo mučenje po nalogu šefa zagrebačke policije Bedekovića bio je povod memorandumu intelektualaca Ligi naroda. Ponovno na slobodi Lebović ne miruje, te je bio konfiniran u Ključu u Vrbaskoj banovini. Bio je međutim sklon i komunistima i HSS-u, pa ga stoga smatraju inicijatorom podjela u HSS-u. Ustaše su iskoristile Lebovića da ga proglase desnim, iako to Lebović nikada nije bio kao što nije bio ni komunist. Dobar članak koji ukazuje na problemsku analizu.

Članak "Kako je pisao "Glas Bjelovara", list ljevičarske orijentacije (1935.-1940.) sadrži kvalitetnu analizu. U gradu Bjelovaru bilo je tada više od 626 obrtnika, a u kotaru 1397., te je očito proizvodnost stanovništva i u neagrarnim djelatnostima bila znatna a to je bila baza djelovanja komunističke organizacije na tom području. Mislim da je zanimljiv članak s dojmovima bjelovarskog športaša Petra Goića koji Olimpijadu u Berlinu opisuje kao reklamiranje Hitlerovog režima što je ta Olimpijada trebala i biti.. List je simpatizirao sa Sovjetskim savezom, a budući da je *Glas Bjelovara* bio jedini list u Bjelovaru utjecao je na političku klimu i raspoloženje naroda jer Rudolf Bićanić nije djelovao u Bjelovaru, ali posredno ipak njegovo pisanje o životu naroda moralo je ostaviti trag. Sporazum 1939. list proglašava hrvatskom pobjedom i pobjedom demokracije uz tvrdnju lista da je Banovina Hrvatska nešto drugo nego cijela Jugoslavija, te da Srbi u Hrvatskoj moraju biti spona između Beograda i Zagreba. No ubrzo čitamo u ovom listu da je prvotna procjena kriva i da je Banovina Hrvatska sporazum između hrvatske i srpske buržoazije. Tada je smijenjeno i uredništvo lista i Aleksandra Bakića smjenjuje Ladislav Kalafatić, a uskoro se javlja i novi *Bjelovarski tjednik* te je *Glas Bjelovara* zabranjen.

Progonu Srba i Židova ali i Hrvata Karaula posvećuje tri članka. "Slučaj Gudovac - 28. travnja 1941." obradio je Karaula višedimenzionalno ističući opasnost od podjele na crno i bijelo, slijedeći tako metodologiju povjesničara Zdravka Dizdara u *Bjelovarskom zborniku* 1989. godine. O ovom tragičnom događaju pisali su mnogi pa i Stjepan Blažeković i Slavko Goldstein u knjizi "*1941. - godina koja se vraća*, Zagreb 2007. i drugi. Strijeljanje je preživjelo samo pet Gudovčana. Kako je došlo do tog krvoprolića? Gradski načelnik Bjelovara Julije Makanec je već 8. travnja 1941. proglasio u Bjelovaru uskrsnuće Nezavisne države Hrvatske uz podršku 108 pješačkog puka, a odmah mu se priključuje i Zaštita u Gudovcu pa je započeo teror uz traženje da Srbi predaju oružje. Namjerno se izazvao incident gdje su Srbi napali na pratnju Milana Radovanovića koji je provođen u zatvor zato što nije predao oružje. Radovanović a i jedan zaštitar su poginuli. Slučaj je okarakteriziran kao pobuna Srba, i u organiziranoj akciji uz znanje Eugena Kvaternika ustaše i zaštitari ubili su 28. travnja 1941. godine 187 osoba srpske nacionalnosti. Tim se činom zgranula čak i njemačka komanda, te je preuzela upravu grada Bjelovara. U želji da opravda svoj postupak tajnik u Ministarstvu vanjskih poslova je izjavio da je provedena akcija odgovor za ubijenih 11 Hrvata u okolici Bjelovara. No nikakav dalji postupak nije proveden izuzev što su Nijemci podijelili letke da će za jednog ubijenog njemačkog vojnika biti streljano 100 Srba. Karaula zaključuje da je slučaj u Gudovcu vjerojatno provociran kako bi se opravdao plan iselje-

nja Srba iz Hrvatske te da nikako nije slučajna. To je početak terora i progona Srba i Židova u NDH.

Nakon terora nad Srbima Karaula je obradio Holokaust nad Židovima u Bjelovaru stavljaajući težište na nestanak židovske zajednice u Bjelovaru tijekom NDH. Iako to navodi u bilješki Karaula se ovdje koristi uglavnom rezultatima istraživanja mr. Mladena Medara koji je objavio i knjigu o Židovima u Bjelovaru, pa mislim da je to trebalo navesti i u tekstu, odnosno jače naglasiti dugotrajni rad Medara. Židovi se ovdje naseljavaju poslije razvojačenja Vojne krajine, i 1931. bilo ih je u Bjelovaru 360. Karaula ističe njihove zasluge za izgradnju i razvitak grada. S pravom Karaula posvećuje veću pažnju aktivnostima Lavoslava Singera i Dragutina Wolfa na gospodarski razvoj. Karaula holokaust nad Židovima obrađuje u kontekstu holokausta u čitavoj Hrvatskoj, opisujući kako je teror rastao iz dana u dan, da bi poslije pojedinačnih hapšenja u noćima od 28. do 30. srpnja 1941. bila odvedeno cijelo židovsko stanovništvo Bjelovara u razne logore. U gospićkom logoru umro je i rabin Ginsberg. Jedna skupina od 27 Židova vraćena je iz tih transporta te je smještena u kuću bjelovarske tvrtke Breyer te su ovi tu nekako preživjeli do svibnja 1942. kada su svi otpremljeni u Jasenovac i Staru Gradišku i tamo likvidirani. Zadnja deportacija izvršena je u kolovozu 1942. i izdvojeno je od deportacije samo 16 Židova iz mješovitih brakova. Imovina je rasprodana ili razgrabljena a sinagoga je adaptacijom pretvorena u Narodno kazalište 1951. Od 682 Židova u bjelovarskom okrugu pogubljeno je 592. Židova.

Zadnji mjeseci NDH bili su obilježeni pučem Vokić - Lorković 1944. te je taj puč doveo do znatnih previranja upravo u Bjelovaru. Karaula tumači kako su pučisti shvatili da je Hrvatska važnija od Njemačke te su predosjećajući propast Trećeg Reicha pokušali organizirati prijelaz države na stranu Saveznika. No Pavelić se u zadnjem trenu predomislio, i pučisti su zatvoreni i onda likvidirani. U Bjelovaru je domobranski zrakoplovni pukovnik Ivan Mrak trebao pomoći pučistima te je upravo u Bjelovaru stvoreno jezgro urote u suradnji s nekim čelnicima HSS-a t.j. profesorom Tomašićem, Stjepanom Trnskim i drugima. No zavjera nije organizirana dovoljno tajno te se i među vojnim i među civilnim krugovima u Bjelovaru počelo govoriti o skorom padu ustaške vlasti. Nakon hapšenja Vokića i Lorkovića prevratnici su se preplašili a onda je vrlo jaka njemačka Feldkomandatura u Bjelovaru provela hapšenje sumnjivaca ukoliko nisu prije uspjeli prebjeći pravodobno k partizanima. Radi se o 248 vojnika. Mrak je uhićen i ubijen u lepglavskom zatvoru u svibnju 1945. godine.

Slijedeća dva članka posvećena su represiji Hrvata od strane vlasti. Velike mogućnosti Karaula kao povjesničara pokazuje i njegov prilog o svećeniku dr. Stjepanu Kranjčiću s namjerom da se ukaže na odnos Katoličke crkve i komunističkih vlasti u Križevcima i okolici od 1952. do 1965. godine. Komunističke vlasti su raznim sredstvima nastojale slabiti materijalnu i gospodarsku snagu crkve djelujući tako i na umanjivanje njene uloge u društvu, ali je bilo i pojedinih biskupa koji su surađivali s komunističkim vlastima. Kranjčić nije, već je tvrdo slijedio liniju Alojzija Stepinca, koji ga je zaređio 1943. za svećenika. Odnos jugoslavenskih vlasti i crkve prolazi kroz više faza i u zadnjoj fazi se više ne rabi sila pa se odnosi između vlasti i crkve poboljšavaju i čak se dozvoljava i gradnja nekih crkava te tiskanje umjerenog vjerskog tiska. Karaula ističe povezivanje djelovanje crkve s njegovanjem hrvatskog identiteta što je stalno utjecalo na te odnose. Iako komunističke vlasti 1960. dopuštaju crkvi značajniju vjersku službu, kontrola nad radom katoličke crkve je izvanredno jaka, pa je pojava dr. Stjepana Kranjčića, vrlo principijelnog u pitanjima katoličke crkve u odnosu na Hrvate, morala izazvati reakciju režima. Vlasti su ga progonile, pa je 1950. radio u Hrvatskom Lekovcu kod sestara karmelićanki, da bi 1952. godine bio imenovan župnikom u Križevcima, pa je i tu djelovao kao sljedbenik Stepinca. Dosta velik broj klerika na križevačkom području stalno je izazivalo reakciju vlasti a na osobitom udaru se našao Kranjčić i njegova grupa jer su im govori bili radikalniji od govora ostalih svećenika.

Vjernici su podržavali crkvu u obnovi vjerskih objekata te je tako katolička crkva pomalo ojačala, ali su ideološki sukobi raznih intenziteta bili permanentna karakteristika sve do 1989. godine.

Slijedeća kontroverzna tema koju Karaula znanstveno obrađuje je djelovanje ogranka Matice hrvatske u Bjelovaru tijekom Hrvatskog proljeća 1971./72. godine. Iako je epicentar "proljeća" bio u Zagrebu nije od njega bilo pošteđeno ni bjelovarsko područje. Karaula nije uspio pronaći nestalu dokumentaciju bjelovarske Matice hrvatske, ali je vrlo vješto na osnovu komparativnih materijala a i sjećanja "matičara" iz 1990. u najvećoj mogućoj mjeri rekonstruirao zbivanja znatno nadopunjavajući "povjerljivu" brošuru Save Velagića o radu ogranka Matice hrvatske Bjelovar. Hrvatsko proljeće je znatno utjecalo na dalju povijest Hrvatske a djelovanje vodstva Ogranka MH u Bjelovaru nije za zanemariti. Karaula je dao kratak pregled povijesti bjelovarskog ogranka od 1886. pa do 1970., utvrdivši da od 1947. do 1991. nije uspjelo osnivanje ogranka, usprkos više propalih pokušaja. Tek 1971. uspjelo je osnovati ogranak i to u zgradi Historijskog arhiva a u prisutnosti prof. dr. Miroslava Brandta iz centrale te predstavnika vlasti. Zanimljivo je da je od 21 članova uprave ogranka šest bilo članova Saveza komunista, ali je Karaula pronašao da su vodstvo ušla i tri bivša člana nekadanjih neprijateljskih formacija. Karaula ostavlja pitanje je li to bilo namjerno ili podmetnuto.

Našem vremenu pripadaju dva rada. Prvi govori o demokratskim izborima u općini Bjelovar koji su se kao i drugdje održali 1990. u vrlo pod vrlo teškim uvjetima i u oštroj borbi za vlast. Na ovim prvim višestranačkim izborima primijenjen je većinski izborni sustav. Pored postojećih SSRN i Saveza komunist pojavila se i nakon 45 godina prvi puta i HDZ i na čelo inicijativnog odbora je izabran Jure Šimić, odnosno za zamjenika Milan Bengez. Osnovan je i ogranak Hrvatske demokratske stranke (HDS). Onda se osniva i odbor HSS-a te započinje intenzivna izborna borba za vlast u kojoj svaka stranka nudi svoj program za budućnost, a zanimljivo je da su sve stranke za tržišnu privredu Došao je i Ivica Račan te je kritizirao rad HDZ-a koji ističe hrvatske interese. Formulacije svih stranaka bile su općenite, a rezultati izbora 22/23. IV. 1990. su takvi da je izborima u prvom krugu pristupilo 75 % birača, pri čemu je HDZ imao neznatnu prednost a u drugom u svibnju si je osigurao većinu, ali je bilo izabrano i dosta članova s liste SKH/SDP. Karaula je ukazao na disproporciju predloženih kandidata. Tako je SKH/SDP predložio 96 kandidata, HDZ 66, a HSS samo šest. HDZ je u Bjelovaru ostvario bolje rezultate nego na republičkoj razini, pa je mogao postaviti svoje kadrove na sva značajnija mjesta. Zanimljivo je da socijalistički sindikati i socijalistička omladina nisu dobili niti jedan glas, premda su postavili svoje kandidatske liste.

Zadnji članak u ovoj zbirci je rad o oslobađanju vojarne JNA "Božidar Adžija" u Bjelovaru 1991. godine. Vlast u Bjelovaru 1990. preuzima HDZ što je izazvalo negodovanje Srpske demokratske stranke odnosno Srba koji su držali većinu upravnih mjesta u privrednim organizacijama. U Bjelovaru je međutim bila stacionirana 265 mehanizirana brigada JNA koja je držala u gradu nekoliko objekata među kojima je najznačajnije vojno skladište "Barutana" u šumi Bedenik. Izbijanje pobune dijela srpskog stanovništva potreslo je Bjelovar. Proveo se i referendum na koji je izašlo 88,29 % građana i 93,30 % je glasalo za suverenu i samostalnu republiku Hrvatsku. Sukob je bio neizbježan nakon što se spoznalo da se srpsko stanovništvo tajno naoružava. Već 23. veljače 1991. ustrojena je specijalna jedinica Policijske uprave Bjelovar, a 1. ožujka 1991. došlo je do napada dijela pobunjenih Srba na policijsku stanicu u Pakracu. Nakon toga počelo je pakleno... Propaganda SDS o "ugroženosti Srba", odnosi između JNA i Izvršnog vijeća bjelovarske općine u kojem je dominirao HDZ, koji se poziva na vlast demokratske republike Hrvatske, sve su napetiji. 9. travnja 1991. Izvršno vijeće je uputilo pismo predsjedniku Republike Hrvatske dr. Franji Tuđmanu da više ne priznaju JNA svojom armijom, te započinje masovno upisivanje

dragovoljaca u odrede Narodne zaštite. Poslije referenduma od 25. lipnja 1991. Sabor je proglasio samostalnost Hrvatske, ali je zbog moratorija morao čekati tri mjeseca, a u međuvremenu se sigurnosno-političko stanje i na području bjelovarske općine sve više pogoršavalo. Ministar obrane Špegelj je već krajem 1990. tajno poslao 360 kalašnjikova na bjelovarsko područje. Kada je skupština općine Pakrac donijela odluku o ulasku tamošnje policijske stanice u sastav SUP-a Krajine, započevši razoružavati članove policije hrvatske narodnosti, došlo je do intervencije specijalne jedinice nakon čega je predsjednik predsjedništva SFRJ Borislav Jović sam donio odluku o ulasku snaga JNA na bjelovarsko područje. Obje strane se pripremaju pri čemu treba reći da je Zbor građana Srpske nacionalnosti od oko 200 Srba podržao hrvatske zahtjeve o vraćanju vojnika na odsluženju vojnog roka u Hrvatsku. Karaula detaljno opisuje izbijanje sukoba, naoružavanje a to je prethodilo procesu osvajanja vojnih objekata JNA u Bjelovaru. Poslije sukoba 16. kolovoza 1991. u Okučanima kriza raste. Pukovnik Rajko Kovačević donosi odluke koje brzo radikaliziraju scenu. 11. rujna došla je jedna misija Europske zajednice da se raspita o situaciji u gradu. Tuđman je 12. rujna 1991. donio odluku o blokiranju svih vojarni JNA u Hrvatskoj, pa je i u Bjelovaru došlo prvo do medijske blokade, a Komanda 32. korpusa JNA proglasila je uzbunu uz prijetnju da će minirati vojna skladišta i vojne objekte. Već 17. rujna zauzeto je u Križevcima skladište JNA, a onda su počele padati pogranične karaule, a uskoro i Virovitičani osvajaju i vojarnu "Nikola Miljanović Karaula". Dogovori o mirnoj predaji bjelovarske kasarne nisu uspijevali. Blokirani oficiri JNA i njihove obitelji su se također sklonule u vojarnu, i traže premještanje cjelokupne mehanizirane brigade u Srbiju ili u Bosnu i Hercegovinu ili na teritorij zapadne Slavonije što su ga kontrolirali pobunjeni Srbi. Pripremao se proboj. 29. rujna 1991. nakon 17 dana blokade postrojbe Nacionalne Garde i policije su napale budući da je Kovačević ponovno odbio predaju. Prijetio je i bombardiranjem Bjelovara. Nakon cjelodnevnog borbe pripadnici JNA su se predali, te je zarobljeno 365 vojnika i 60 oficira JNA dok je neutvrđeni broj poginuo zajedno sa zapovjednikom vojarne Kovačevićem. Po približnoj procjeni nakon miniranja Barutane u šumi Bedenik poginulo je 14 osoba ali je poginulo i 11 branitelja koji su objekt držali u blokadi jer je eksplozija zbrisala šumu u krugu od 200 metara. Od 100 primljenih u bolnicu 30 je bilo pripadnika JNA. Poginulo je i pet civila od granatiranja okolice i grada, a grad je pretrpio znatna razaranja i oštećenja objekata što je objavio mr. Mladen Medar u Bjelovarskom zborniku još 1994. U ruke branitelja pao je veliki vojni plijen. Većina zarobljenih oficira i vojnika u JNA je ubrzo razmijenjena za pripadnike Hrvatske vojske 14. studenog 1991. na mostu između Slavanskog i Bosanskog Šamca posredovanjem Crvenog križa. Karaula ne donosi nikakve zaključke u ovom radu. On samo detaljno bilježi događaje, akcije i reakcije na osnovu izvora.

Knjiga je obogaćena s nekoliko slika, te bilješkom o autoru.

I konačno zaključak. Malo je mladih povjesničara koji mogu pisati suvereno o 150 godina lokalne odnosno regionalne hrvatske povijesti. U različitim vremenima političke prilike se izvanredno razlikuju. Lokalna povijest Hrvatske je vrlo komplicirana pa je valjda i to razlog da nikako ne možemo napisati sintezu hrvatske povijesti s kojom bi bili svi zadovoljni. Po mojem mišljenju dok ne napišemo povijesti gradova i regija ne ćemo doći do relevantne, istinite povijesti Hrvatske. Karaulino djelo je jedan biser u tome nizu i zadivljujuće je da ga je napisao mladi povjesničar koji ne preza od osjetljivih tema ali ni od toga da koristi rezultate istraživanja drugih istraživača. Mislim da je vrlo pametna Karaulina odluka da piše o najvažnijim događajima iz povijesti Bjelovara, jer je na taj način dobio "pregled", pa u slijedećim razdobljima treba samo popunjavati praznine, pišući o događajima i ljudima. Karaulina povijest je "mala povijest", ali način obrade ukazuje da Karaula bjelovarsku povijest zna smjestiti u "veliku povijest", jer nikada ne piše samo o Bjelovaru, već uvijek u kontekstu hrvatske pa i europske povijesti pri čemu se trudi da usvoji modernu metodologiju i literaturu. Tako može pisati samo povjesničar te to potvrđuje da je i

povijest "zanat" i da ju ne može svatko pisati. Svatko može pisati svoja sjećanja i ona su dobro došla, ali svako takvo svjedočanstvo mora proći kroz filter povjesničara, koji će odabrati ono što je vrijedno pamćenja i spomena, usporediti s velikim događajima hrvatske i europske povijesti. Pri tome treba pošteno i zadovoljavajuće ukazati na doprinose onih koji su se bavili istom temom.

Nadajmo se da je prošlo vrijeme kada je postojala autocenzura autora, i onda "oštra" cenzura vlasti nad pisanjem povijesnih radova pa i opasnost da čovjek bude udaljen sa svojega radnog mjesta ili da dobije zabranu pisanja. Jer povijest još više nego književnost i druge humanističke aktivnosti traži slobodu izražavanja i pisanja stoga što se oslanja na činjenice, a bez tih primarnih radova nema ni sinteze. Bez toga pišemo lažnu povijest koja onda ne daje pravu spoznaju o prošlosti. Na našim prostorima uvijek je bilo teško živjeti i raditi ako si se držao ovih postulata. No nadamo se da je to vrijeme iza nas. Želim mr. Karauli plodan znanstveni život i velik uspjeh s ovom knjigom koja bi se trebala naći u svakoj bjelovarskoj kući da ju Bjelovarčani čitaju, i da iz nje nauče ono što ne mogu pročitati u školskom udžbenicima.

Mira KOLAR - DIMITRIJEVIĆ

CRIS, ČASOPIS POVIJESNOG DRUŠTVA KRIŽEVCI, GOD. XII., BROJ 1/2010.

U ožujku 2011. godine izašao je 12. broj časopisa Povijesnog društva Križevci. Časopis je unatoč recesijskoj godini dosegao punih 292 stranice. Sadržaj je podijeljen na tri dijela. Prvi dio obuhvaća radove starih suradnika koji u njemu participiraju sa šest izvornih znanstvenih radova, dva pregledna i dva stručna članka. Drugi dio časopisa obuhvaća većinu radova s međunarodnog znanstvenog skupa: *Kulturna baština i plemstvo u hrvatsko-mađarskoj pograničnoj regiji*. Skup je održan 16. i 17. studenog 2010. godine na Kalniku. Treća i posljednja cjelina sadrži stalne rubrike u časopisu pod nazivom prikazi, osvrti i obavijesti.

Prvi objavljeni rad 12. broja časopis Cris je izvorni znanstveni rad Ranka Pavleša pod naslovom *Opisi međa i posjeda između Lonje i Glogovnice u 13. i 14. stoljeću*. U radu je obrađeno šire područje okolice Vrbovca u razvijenom srednjem vijeku, a cilj mu je odrediti granice tj. međe između većih vlastelinstava i posjeda. Autor analizom međa kreće sa sjeveroistoka, od imanja Raven i Obrež preko posjeda Tkalec, Dulepska i Gostović dolazi na velika vlastelinstva Vrbovec i Rakovec, a završava s opisom međe vlastelinstva zagrebačkog biskupa iz 1201. godine. Analizom i opisom međa dana je skoro potpuna mreža posjeda između rijeka Lonje i Glogovnice u 13. stoljeću.

Ivana Skuhala Karasman u izvornom znanstvenom radu *Značenje kabale u dijelu L'Idea del Teatro Giulija Camilla Delaminija* istražuje značenje i mjesto kabale u renesansnoj filozofskoj misli, ali i specifičnost Camillova određenja kabale. Na početku rada autorica nas upozna s izvorima i porijeklom kabale, da bi kroz kršćansku kabalu i simboliku brojeva pojasnila Camillovu konstrukciju teatra svijeta.

Liga Doroghy i Križevci: prilog istraživanju glazbenog života Križevaca u 20. stoljeću izvorni je znanstveni rad Lucije Konfic s Odsjeka za povijest hrvatske glazbe HAZU-a. U radu je prikazana biografija Lige Doroghy, a zatim su na temelju arhivske građe, osvrta te kritika u tadašnjim dnevnom tisku prikazani i analizirani koncerti koje je sopranistica Doroghy održala u Križevcima. Autorica je pronašla da je Liga Doroghy kao solistica i članica Zagrebačkih madrigalista održala tri koncerta u Križevcima i to 1936., 1937. i 1938. godine.

Na temelju arhivske građe, literature i novina Željko Karaula donosi prikaz osnivanja i djelovanja četničkih udruženja na području grada Bjelovara i Bjelovarskog kotara od 1925. do 1941.

godine. Naslov izvornog znanstvenog rada je *Četničke i režimske organizacije u Bjelovarskom kotaru tijekom Kraljevine SHS/Kraljevine Jugoslavije (s posebnim osvrtom na Kokinačke žrtve 1935. godine)*. U članku su obrađena pitanja četništva i političke situacije u Bjelovaru, ali i u Hrvatskoj između svjetskih rata. Naglasak rada je na sukobu četničkih organizacija i Hrvata iz Kokinaca (okolica Bjelovara) 1935. godine.

Profesorice na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima Valentina Papić i Renata Husinec obradile su temu *Njemačkih posuđenica u suvremenom križevačkom govoru*. Hrvatska je povijesno i politički dugotrajno bila vezana za zemlje njemačkog govornog područja. Autorice su istraživale utjecaj njemačkih posuđenica na suvremeni križevački govor. Zaključuju da je u križevačkom govornom jeziku prisutan veliki broj njemačkih posuđenica. Prisutnije su kod starijeg stanovništva, nego mlađeg što je dokaz da se jezik mijenja u skladu s društvenim, gospodarskim i političkim prilikama.

Izvorni znanstveni rad *Retorika i retorički oblici u Križevačkim statutima* autorice Tanje Baran obrađuje najstarije i najpoznatije hrvatske vinsko-pajdaške regule kroz teoriju govora. Autorica polazi od teze da Križevačke statute nije moguće odrediti jednim žanrom te zaključuje da su Statuti kombinacija usmenoknjiževnih žanrova, ponajprije usmene pjesme, retorike i retoričkih oblika te usmenoknjiževne drame.

Željko Vegh u preglednom članku piše o *Štovanju sv. Marka Križevčanina u Križevcima u razdoblju od 1905. do 1969. godine*. Prati kontinuitet štovanja sv. Marka Križevčanina u Križevcima kroz četiri primjera. Prvi je beatifikacija Marka Križevčanina 1905. godine, drugi svečana proslava dvadesetogodišnjice beatifikacije 1925. godine, treći štovanje sv. Marka Križevčanina u komunističkoj Jugoslaviji za vrijeme župnika vlč. dr. Stjepana Kranjčića (1952.-1968.) i četvrti svečana proslava 350. godišnjice mučeničke smrti sv. Marka Križevčanina 1969. godine.

Stalna suradnica časopisa prof. dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević zajedno s Elizabetom Wagner u preglednom članku *Svećenik Vilim Švelec i gospodarsko poučavanje seljaštva u Hrvata u 19. stoljeću* navode kako je svećenik Vilim (Vilhelm) Švelec, rođeni Križevčanin, želio sudjelovati u reformi Katoličke crkve, ali mu je vodstvo Crkve dodijelilo župu u Martinskoj Vesi pokraj Siska. Tamo je poučavao seljake naprednom gospodarstvu i učio djecu u osnovnoj školi koju je pohađao i Stjepan Radić. U radu se želi pokazati velika uloga katoličkog svećenstva u razvoju seljačkog gospodarstva do vremena kada su tu ulogu preuzeli učitelji. Autorice navode da je Vilim Švelec prvi Križevčanin koji je i prije osnutka Gospodarskog učilišta u Križevcima širio ideje racionalna i napredna gospodarstva.

Župani Križevačke županije u 13. i 14. stoljeću članak je Ozrena Blageca. Na osnovi objavljenih izvora pokušava rekonstruirati redoslijed župana Križevačke županije, od njenih prvih spomena u 12. pa do kraja 14. stoljeća. Autor pokušava odrediti i vrijeme župovanja pojedinih župana, a kod pojedinaca (uz pomoć objavljene literature i izvora) navodi i kraće biografije te službe koje su uz službu župana obnašali.

Ivan Dečak piše o svestranom umjetniku Dragutinu Bahunu Čarliju rodnom iz Velikog Ravna. *Dragutin Bahun – čovjek renesansne širine* naslov je stručnog članka. Autor nas upoznaje sa svestranošću ovog umjetnika koji je ostavio traga u mnogim kulturnim područjima od filma i kazališta do televizije, režije i pjesništva.

Drugi dio časopisa obuhvaća radove sudionika s Međunarodnog znanstvenog skupa: *Kulturna baština i plemstvo u hrvatsko-mađarskoj pograničnoj regiji*. Prvi je izvorni znanstveni rad Krunoslava Puškara *Tragom njemačko-mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira: problematika jezika posrednika*. U članku je dan kratak pregled njemačko-hrvatskih i mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira s kontrastivnom analizom njemačkog i mađarskog utjecaja na hrvatski standardni i sup-standardni sloj te njihova dosadašnja istraživanja. Autor se pozabavio i problematikom jezika

posrednika te je analizirao posuđenice iz njemačkog koje su posredstvom mađarskog posuđene u hrvatski.

Zdenko Balog prethodnim priopćenjem upoznaje nas s *Ciklusom zidnih slikarija u lađi crkve Svetog Breka na Kalniku - ikonografsko-ikonološka studija*. U studiji razmatra zidne slikarije očuvane na sjevernom zidu crkvene lađe. Obrađene su dvije scene: smrt svetog Petra Mučenika (iz Verone) i prikaz glave redovnika koji je obilježen oštećenim napisom. Dvojba je radi li se o sv. Benediktu ili sv. Benjaminu.

Treći rad drugog dijela je *Pregled istraživanja doprinosa pavlina hrvatskoj glazbenoj umjetnosti*. Autorica piše o povezanosti pavlina i glazbe kojima su se bavili hrvatski istraživači. Istraživanja vezana za Pavlinski zbornik, istraživanja orgulja u pavlinskim samostanima te život i rad skladatelja pavlina Amanda Ivančića (1727.-1790.?) teme su preglednog članka Lucije Konfic.

Kratak pregled povijesti pavlina s osvrtom na njihovo djelovanje u Križevcima pregledni je članak Tomislava Bogdanovića. Prikazana je povijest, djelovanje i kulturna važnost pavlinskog reda. Uz opis dolaska i djelovanja pavlina u Hrvatsku, dan je i kratak pregled najznačajnijih pavlinskih samostana. Pavlinski redovnici ostavili su dubok trag u crkvenim, kulturnim i društvenim djelatnostima. U posljednjem poglavlju obrađen je dolazak pavlina u Križevce i njihov doprinos razvoju grada.

Domagoj Sremić u preglednom radu *Uzroci izbijanja Prve posavske bune (1653.-1659.) i uloga Ivana Zakmardija u njezinom dokumentiranju* govori o seljačkim bunama na području Posavine. Ističe uzroke posavskih seljačkih buna u 17. stoljeću, ali i važnost Ivana Zakmardija koji je kao protonotar i sudionik kraljevske komisije za smirivanje posavskih buna ostavio brojne povijesne dokumente koji su danas od ključne važnosti za proučavanje navedene tematike.

Sv. Stjepan i sv. Ladislav u pučkoj tradiciji mađarskih Hrvata pregledni je rad Đure Frankovića koji daje osvrt na svetački kult mađarskog kralja Stjepana I. i mađarsko-hrvatskog kralja Ladislava I. te zaključuje da se i danas, u mađarskoj i u hrvatskoj tradiciji i molitvama, štiju ovi sveci iz dinastije Arpadovića.

Tajana Pleše iz Hrvatskog restauratorskog zavoda donosi spoznaje o pavlinskim samostanima iz kasnog srednjeg vijeka. Rad se temelji na arheološkim istraživanjima i konzervatorsko-restauracijskih radovima u posljednjih osamdesetak godina. Rad nosi naslov *Pregled pavlinskih samostana kasnosrednjovjekovne Slavonije*.

Studenti iz hrvatskih zemalja na sveučilištu u Olomoucu u ranom novom vijeku (1569.-1781.) s posebnim osvrtom na studente iz križevačkoga kraja pregledni je članak dr. sc. Hrvoja Petrića. U članku su obrađeni studenti iz hrvatskih zemalja koji su studirali na sveučilištu Olomouc u Moravskoj. Posebni osvrt stavljen je na studente Ivana Zakmardija Dijankovečkoga, Ivana Maljaka, Nikolu Bengera i Atanazija Anceklina kojima je zajedničko križevačko podrijetlo.

O križevačkim i mađarskim pavlinima u hrvatskoj pavlinskoj provinciji pisao je profesor križevačke Gimnazije Ivan Peklić. Prvi dio preglednog rada posvetio je pavlinima koji su iz Križevaca i okolice, a drugi dio onima koji su podrijetlom iz Mađarske, a pripadali su hrvatskoj pavlinskoj provinciji. Osim popisa i kratke biografije hrvatskih i mađarskih pavlina istaknuta je i njihova djelatnost u obrazovanju i znanosti.

Bela IV. i kalničko plemstvo stručni je članak Ozrena Blageca koji analizira legendu o kalničkim šljivarima i pokušava odvojiti povijesne činjenice od legende. Autor se bavi i utvrđivanjem mogućih razloga te vremenom darivanja plemstva potkalničkim plemićima koji su plemićke titule dobili od Bele IV. U radu je dan popis i životopisi najpoznatijih osoba koje potječu iz obitelji potkalničkih plemenitaša.

Učenice Gimnazije Ivana Zakmardija Dijankovečkoga Dora Kovač i Rahela Marija Puljević pišu o *Templarima u Glogovnici*. Donose kratak pregled osnivanja templarskog reda, a zatim

opisuju djelovanje templara na posjedu Glogovnica pokraj Križevaca. U zadnjem dijelu govore o važnosti posjeda Glogovnica kroz povijest.

Treći dio časopisa započinje prijevodom izvorne znanstvene građe koju je obradio Tvrtko Milunović, a naslovljen je *Seljačka buna oko Križevaca i u dijelu Varaždinskog generalata godine 1755*. Mr. sc. Đuro Škvorc donosi pregled radova sa simpozija održanog 3. listopada 2009. godine u Križevcima povodom 90. obljetnice rođenja i 20. obljetnice smrti biskupa Mije Škvorca. Mira Kolar-Dimitrijević donosi pregled vol. VIII, br. 16, prosinac 2009. časopisa Podravina. Martina Pavić donosi pregled dva broja istog časopisa vol. IX, br. 17, lipanj 2010. te vol. IX, br. 17, studeni 2010. Marijana Janeš Žulj iz Gradske knjižnice „Franjo Marković“ Križevci piše osvrt na križevačko nakladništvo u 2010. godini. Vijest o osnivanju astronomske udruge *Perzeida* javlja Nataša Dimitrijević. O prvom i drugom Susretu hrvatskoga duhovnoga književnog stvaralaštva „Stjepan Kranjčić“ u Križevcima piše Tanja Baran. Pozdravni govor izrečen 7. svibnja 2010. na svečanoj akademiji u Hrvatskome domu u čast mons. Vjekoslava Huzjaka, bjelovarsko-križevačkog biskupa i njegova preuzimanja konkatedrale Sv. Križa u Križevcima donosi mr. sc. Renata Husinec. Izvješće o radu Povijesnog društva Križevci 2010. godine kao i obljetnice vezane za 2010. i 2011. godinu donosi Terezija Horvat. Zahvalu dosadašnjoj predsjednici i članu uredništva Katarini Čavlek izreklo je Povijesno društvo Križevci. Časopis završava rubrikama U spomen i Upute autorima.

Tomislav BOGDANOVIĆ

RUŽICA MEDVARIĆ-BRAČKO, ŽIVOT I OBIČAJI U ŽUPI KOPRIVNIČKI IVANEC", BALTAZAR, KOPRIVNICA 2011.

Ružica Medvarić-Bračko, profesorica prehrambene tehnologije u Obrtničkoj školi u Koprivnici, već niz godina posjećuje Podravkin Muzej prehrane s generacijama svojih učenika, ali i radi posudbe literature i razmjene nekih iskustva s područja prehrane. Nisam stoga bila iznenađena kada je u ljeto 2010. godine donijela svoj prvi prilog o prehrani u rodnom kraju, selu Goričko i općini Koprivnički Ivanec, kako bismo ga zajedno prokomentirale. Malo po malo, nizali su se prilozima o gospodarstvu, odijevanju, običajima, trgovini, vjerskom životu i sakralnim spomenicima, školstvu, migracijama stanovništva... Tijekom jeseni bila sam već doista iznenađena obimnim i raznovrsnim materijalom koji je prof. Medvarić-Bračko s velikim marom, s puno ozbiljnosti i upornosti, oblikovala u tematske cjeline i čvrsto odlučila podastrijeti javnosti u obliku knjige kako bi se, što je moguće više građe o životu, radu i običajima ljudi njezinog zavičaja, uspjelo sačuvati za buduće naraštaje. Mjesecima prije sakupljala je građu među stanovnicima župe Koprivnički Ivanec, čitala literaturu, tražila dokumentaciju iz mnogih institucija, pronalazila fotografije, nadopunjavala i provjeravala dobivene podatke.

Ružica Medvarić-Bračko je prosvjetni radnik. Pedagoškim radom bavi se i kao voditeljica Ekološke grupe u Obrtničkoj školi. Dugogodišnja je članica Društva kemičara i tehnologa, Povijesnog društva i Planinarskog društva u Koprivnici. Profesionalnim radom, ali i djelovanjem u društvenom životu šire zajednice pa i u posve privatnom živou, aktivno iskazuje interes za povijest, ekologiju, etnologiju, vjerski život, narodnu umjetnost i rukotvorstvo. Širok spektar znanja iz struke po formalnom obrazovanju, ali i spoznaja iz drugih znanstvenih disciplina koje stječe stalnim neformalnim samoobrazovanjem, omogućili su joj da građu o zavičaju, ljudima i prirodi, izloži kompetentno i sveobuhvatno. Stanovnici Koprivničkog Ivanca, Kunovca, Goričkog, Botinovca i Pustakovca, naselje župe Koprivnički Ivanec i ujedno općine Koprivnički Ivanec, dobili

su knjigu za sve generacije, koja će ih podsjetiti na događaje, potaknuti na razmišljanje, podučiti... Pa, iako je autorici, kako piše u Uvodnoj riječi, glavni cilj bio "sačuvati od zaborava i darovati mladima sliku života njihovih predaka", darovala je onima "koje su različiti životni putevi odveli daleko od njihova zavičaja" kao i sumještanima "koji su našli ovdje svoj novi doma", knjiga će zasigurno biti zanimljiva širokoj čitalačkoj publici, a ne samo onoj vezanoj uz župu Koprivnički Ivanec.

Knjiga se sastoji od devet poglavlja. Prvo poglavlje pod nazivom "Pogled u prošlost" kratak je pregled najznačajnijih povijesnih događanja koja su tijekom različitih epoha utjecala na život ljudi na prostorima župe Koprivnički Ivanec. Poglavlje "Rimokatolička župa Koprivnički Ivanec" donosi podatke o nastanku župe, o sakralnim spomenicima, župnicima, svećenicima i časnim sestrama u župi, te katoličnoj vjeri kao temelju duhovnog života žitelja. U poglavlju "Obrazovanje i prosvjećivanje" autorica piše o školama, učiteljicama i učiteljima u župi, o različitim tečajevima te o udrugama posredstvom kojih se u vremenu prve polovice 20. stoljeća, bremenitom ratnim i poratnim teškoćama, nastojalo unapređivati život u seoskim zajednicama župe. U poglavlju "Burno 20. stoljeće" istaknuto je nekoliko povijesnih događaja i procesa, osobito značajnih za župu Koprivnički Ivanec, kao što su: Kunovačka buna, Prvi svjetski rat i briga za siromašnu djecu nakon njega, migracijska kretanja stanovništva. Poglavlja o gospodarstvu, trgovini, domaćinstvu, odijevanju i običajima, donose opširnu etnografsku građu o prirodnom okruženju i materijalnim uvjetima života i privređivanja, o duhovnoj, društvenoj i materijalnoj kulturi naroda za svagdana i blagdana, za oskudice i blagostanja, za rata i u miru. Obilje podataka o konkretnim osobama i događajima pridonosi boljem upoznavanju lokalne povijesti i njezinih aktera. Osim građe prikupljene iz kazivanja starijih župljana, ovdje dolazi do izražaja i autorično osobno iskustvo života na selu i to ovim poglavljima daje osobitu autentičnost i istinitost.

Vrijedan prilog knjizi je i tekst prof. biologije Barice Hadun o biljnom svijetu naših polja, livada i šuma. Fotografске priloge (45 crno-bijelih i 7 fotografija u boji) obradio je i pripremio za tisak Hrvoje Petrić, a knjigu je grafički oblikovao Stjepan Cikač. Knjiga je objavljena u travnju 2011. godine u sunakladništvu autorice i Tiskare "Baltazar".

Nada MATIJAŠKO

70-GODIŠNJICA ŽIVOTA PROF. DR. SC. DRAGUTINA FELETARA

U srpnju 2011. U Donjoj Dubravi je s pet referata geografa, povjesničara i povjesničara književnosti¹ obilježena 70 godina života uglednog hrvatskog geografa prof. dr. Dragutina Feletara. Teško je o ovome svestranom čovjeku i znanstveniku, o čijem bi se životu i radu mogla napisati obimna knjiga, dati kratku informaciju. Stvaralački ambijent koji on je godinama stvarao, isprva u Podravini, a kasnije putem časopisa „Hrvatski zemljopis“ (danas „Meridijani“), imao je značajnu ulogu u odlukama mnogih mladih ljudi pri odluci izbora mjesta studiranja na Marulićevom trgu broj 19. Mnogima je od njih, pa i meni, bio je mentor pri pisanju diplomskih radova. Temu o povijesno-geografskom razvoju Drnja sam upravo na sugestiju profesora Feletara odabrao već u prvim danima studija. Profesor me polako uvodio u stručni rad te sam ubrzo otkrio vrijednosti njegove bogate knjižnice, koju i danas obilno koristim u radu. U trenucima posudbe i vraćanja knjiga, a to je bilo svaki tjedan, imali smo rasprave o pročitanim. Postupno su se razgovori širili

¹ Referate o nekim aspektima života i rada Dragutina Feletara 10. srpnja 2011. izložili su: Lučka Lorber, Zoran Stiperski, Nevio Šetić, Mario Kolar i Hrvoje Petrić.

i na druge teme, što nam je ostao običaj i do današnjih dana. Na taj način sam puno naučio ne samo o struci, nego i o životu. Mogu slobodno kazati kako je Profesor bitno utjecao na moje sazrijevanje pa i formiranje osobnosti te mi postao učiteljem u najboljem smislu te riječi. Strast za djelatnostima kojima se bavio prenio je i na svoju djecu – kćer Petru, koja se usmjerila na nakladništvo, povijest umjetnosti i etnologiju te na sina Petra, koji je kao geograf i društveni djelatnik nastavio temeljnu očevu struku i aktivističku djelatnost. Profesor je utjecao i na brojne druge suradnike, prijatelje, studente, kolege, a često svojim javnim istupima i na širu javnost te na one koji donose odluke. Zbog toga ga mnogi smatraju „živućom institucijom“, čovjekom koji je proživio nekoliko života u ovih 70 godina. Iako se neki s time neće složiti, kao što se i s mnogim njegovim stavovima kroz život nisu slagali, tek će buduće generacije postati svjesne važnosti njegovog znanstvenog, stručnog i javnog djelovanja, koje ću u nastavku teksta nastojati prikazati u najkraćim mogućim crtama.

Prof. dr. Dragutin Feletar se rodio 10. srpnja 1941. u Velikom Otoku (danas općina Legrad, Koprivničko-križevačka županija), u obrtničkoj obitelji podrijetlom iz susjedne Donje Dubrave (u Međimurju). Po završetku gimnazije u Varaždinu, upisao je studij geografije na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Nakon završetka studija geografije radio je kao profesionalni novinar i djelatnik u kulturi u Čakovcu (1965.-1972.) i Koprivnici (1970., 1973.-1983.). U sredinama kojima je djelovao kao novinar i djelatnik u kulturi ostavio je znatni trag: osnivanje Radio Čakovca (1967.), kulturno-prosvjetnog društva Zrinski (1970.), pokretanje periodika „Kajkavski kalendar“ (1970.), „Podravski zbornik“ (1975.), „Muzejski vjesnik“ (1978.), Muzeja prehrane u poduzeću „Podravka“ (1982.) itd.

Već je diplomskim radom o industriji Međimurja (1965.) pokazao sklonost bavljenju industrijskom geografijom koju je razvio kroz istraživački rad na doktorskoj disertaciji „Industrija u ekonomsko-geografskoj strukturi Podravine“ (1982.) obranjenoj na Geografskom odsjeku PMF-a. Disertacija je 1984. objavljena kao knjiga te je njome udario temelje znanstvenom bavljenju industrijskom geografijom u Hrvatskoj razradivši metodologiju istraživanja industrijske geografije na primjeru Podravine. Stoga je i razumljivo što je preuzeo predavanja iz predmeta Industrijska geografija na Geografskom odsjeku PMF-a, a taj je kolegij razvio te predavao do odlaska u mirovinu. Osim toga predavao je i niz drugih predmeta na dodiplomskom (Uvod u geografiju, Uvod u statistiku, Geografija Afrike) i poslijediplomskom studiju (Industrija u prostornom planiranju). Na Geografskom odsjeku je počeo raditi kao znanstveni asistent (1983.) te je napredovao u zvanja: docent (1983.), izvanredni profesor (1988.), redoviti profesor (1993.) i redoviti profesor u trajnom zvanju (1999.). Na svom matičnom Odsjeku bio je predstojnik Zavoda za geografiju i prostorno uređenje (1990.-1995.) i Zavoda za regionalnu geografiju i metodiku (1999.-2002.), te pročelnik Odsjeka (1998.-1999.), a kraće vrijeme je i voditelj poslijediplomskog studija Geografskog odsjeka PMF-a. Bio je mentor pri izradi 4 doktorske disertacije, 5 magistarskih radova te oko 60 diplomskih radova na Geografskom odsjeku PMF-a. Obnašao je i dužnosti prodekana za financije (2002.-2004.) i dekana (2004.-2006.) Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, a s potonje je dužnosti otišao u mirovinu. Kao dekan je dao značajan doprinos izgradnji i razvoju PMF-a (kampus na Horvatovcu itd.).

Razvio je zapaženu suradnju s drugim znanstvenim središtima u tadašnjoj Jugoslaviji (Maribor, Ljubljana, Sarajevo, Beograd, Skopje) te međunarodnu suradnju (Pečuh, Budimpešta, Lodz, Ostrava, Krakov, Göttingen, München...). Sudjelovao je na preko 90 znanstvenih skupovima (od kojih je 50-tak bilo međunarodnog karaktera), bio je voditelj tri znanstvena projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske te dva međunarodna znanstvena projekta. Također je inicirao i organizirao nekoliko domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova. Njegov znanstveno-istraživački rad došao je do izražaja u objavljivanju 15 znanstvenih knjiga i preko

stotinu znanstvenih radova i poglavlja znanstvenih knjiga, od kojih je znatan dio u inozemnim znanstvenim časopisima. Najznačajniji radovi prof. dr. sc. Dragutina Feletara citirani su u inozemnoj i domaćoj znanstvenoj literaturi iz geografije i kulturne te gospodarske povijesti. Doprinos razvoju geografske struke je dao kao tajnik (1984.-1986.) i predsjednik (1986.-1988.) Saveza geografskih društava Hrvatske kao urednik znanstvenog časopisa Geografskog glasnika (1985.-1989.) i multidisciplinarnog znanstvenog časopisa Podravina (od 2002. do danas), te kroz uređivanje brojnih knjiga i zbornika itd.

Za svoj rad je nagrađivan od matične struke (nagrada za znanost Geografskog društva u Zadru – 2006.), dobivao je i nagrade na lokalnom nivou (Virovitica, Koprivnica, Donja Dubrava), regionalnom nivou (nagrada za životno djelo Koprivničko-križevačke županije - 2005.), državnom nivou (Red Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića - 2002., državna nagrada za popularizaciju znanosti - 2003., nagrada HAZU „Josip Juraj Strossmayer“ – 2003.) te na međunarodnom nivou (u Budimpešti je proglašen vitezom univerzalne kulture – 2011.). Kao jedno od javnih priznanja za njegov sveukupni rad valja istaknuti izbor za člana suradnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (2006.).

Treba istaknuti i važnu ulogu prof. dr. Dragutina Feletara u popularizaciji geografije i povijesti, prvenstveno kroz nakladništvo (1994. pokrenuo časopis za popularizaciju geografije i povijesti „Hrvatski zemljopis - 2002. preimenovan u „Meridijani“, a kojemu je do danas glavni urednik), stručni rad (brojni članci i više desetaka knjiga), predavanja (više stotina) i rad na udžbenicima (urednik serije udžbenika za osnovnu i srednje škole, autor dvadesetak geografskih udžbenika i priručnika). Osim u geografiji, dao je doprinos gospodarskoj povijesti, kulturnoj povijesti, a bavio se i literarnim radom. Obnašao je i istaknute javne dužnosti (od članstva u saborskom odboru do predsjednika gradskog vijeća u Koprivnici), a bio je obnovitelj Matice hrvatske u Koprivnici (1990.), veliki meštar Družbe Braća hrvatskoga zmaja (2006.-2011.) itd. Kao što se može vidjeti, mnogo je toga profesor Feletar radio (i napravio) za druge, nesebično pomažući i stvarajući. O njemu samome najbolje govore djela koja je stvorio i nadamo se da će ih u godinama koje dolaze biti još puno.

Uz 70. rođendan želim profesoru Feletaru dobro zdravlje i mnogo godina plodonosnog rada s puno ostvarenje u daljnjem životu. Koliko mi je poznato, planova ima napretek i vjerujem kako će ih veći dio ubrzo ostvariti, zapravo sam siguran u to, jer sam se nebrojeno puta uvjerio u njegovu neiscrpnu energiju, optimizam, znanje, ali i vještinu pretvaranja brojnih ideja u djela, od kojih su mnoga trajne vrijednosti.

Hrvoje PETRIĆ

IN MEMORIAM ĐURO ŠAROŠAC, ETNOLOG

Rođen je u Semelju (mađ. Szemely, Županija Baranja) 1. prosinca 1929. godine. Godinama radi na seoskom imanju svojih roditelja. Godine 1951. položio je stručnu maturu i šest godina radi u omladinskom pokretu Pečuškog kotara. Godine 1960. upisuje se na struku etnologija, povijest i slavistika na Sveučilištu Loranda Eötvösa u Budimpešti, gdje stječe diplomu.

Zaposlio se u Mohačkom muzeju. Među Hrvatima i Srbima sustavno je vršio prikupljanja raznih predmeta, tekstila. Izradio je program na koji način bi se moglo spasiti od zaborava narodno blago Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj. Njegove inicijative prihvaća vodstvo Demokratskog saveza Južnih Slavena, kao i da se unutar ove organizacije utemeljuje Etnografska sekcija.

Godine 1971. društveni sakupljači narodnog blaga, uglavnom profesori i studenti, pomoću njegovih upitnika odlaze na teren, najprije u obližnja hrvatska (bošnjačka) naselja u okolini Pečuha. Sakupljena folklorna građa i otkupljeni predmeti dobili su mjesto u Mohačkom muzeju. Rad Đure Šarošca 1975. godine donosi nove plodove, naime institucija čiji je bio pročelnik dobije pravo da u svim naseljima u Mađarskoj, gdje živi hrvatska, srpska i slovenska narodnost, može sakupljati narodno blago. U Mohaču je Šarošac 1967. godine otvorio stalnu izložbu pod nazivom *Hrvatske i srpske etničke skupine u Baranji*. (Hrvatski pisac Gustav Krklec prigodom posjete Mohaču o izložbi je rekao: «To je europski nivo».) Od početnih sakupljačkih uspjeha svake godine po dvije ekipe dobrovoljnih sakupljača, koje je on organizirao, sustavno su odlazile na teren na sakupljanja tradicijske baštine. Šarošac je uspio godišnje sakupiti do 600 predmeta, od kojih je svake godine, u okviru priredbe Mjesec muzeja, pripremio novu izložbu.

Hrvatsko, srpsko i slovensko kulturno blago prezentirao je i znatizeljnoj mađarskoj publici, tako i u većim gradovima Miškolcu i Sombathelyu (mađ. Szombathely), gdje je bilo čak do 70 tisuća posjetitelja. Na veoma dobar prijem mu je naišla izložba *Tisućugodišnje veze Hrvata i Mađara* koja je čak u petnaest mjesta predstavljena u Mađarskoj, a ovih dana u Hrvatskoj, Zadru, Senju i u Vlačićima, no ranijih godina na prijedlog predsjednika Franje Tuđmana prikazana je i u Zagrebu te u drugim gradovima Republike Hrvatske. Na zamolbu bosanskih franjevacu izložba 2006. godine putuje u Bosnu. Pored toga imao je razne etnološke izložbe u Zagrebu, Beogradu i Novom Sadu, gdje je izložio eksponate sakupljene od Hrvata, Srba i Slovenaca u Mađarskoj.

Njegov tridesetogodišnji rad iznjedrio je veom bogatu zbirku Mohačkog muzeja, naime Đuro Šarošac sakupio je 12. 000 eksponata, a od pučkog usmenog blaga sakupljeno je 30.300 minuta (presnimljena građa na magnetofonskim kasetama nalazi se i u Institutu za folklor u Zagrebu) te je snimio čak 20.000 fotosnimaka. Muzej danas raspolaže sa veoma dobro sređenom građom. Izloženi predmeti dobili su visoko priznanje, ne samo od mađarskih, već i od inozemnih stručnjaka.

Kao ravnatelj Mohačkog muzeja dosada je priredio 42 privremene i 4 stalne izložbe i time doprinijeo da hrvatska i srpska narodnost i njezina tradicijska kultura bude prezentirana i upoznata i od strane većinskog naroda.

Povodom tristote obljetnice franjevacu u Mohaču organizirao je dvodnevni međunarodni znanstveni skup.

Uz njegovu potporu je pripremljena zavičajna kuća podravskih Šokaca (Hrvata) u Kašadu (mađ. Kásád, najjužnije naselje u Mađarskoj u Županiji Baranja).

Đuro Šarošac vodio je i znanstvena istraživanja, napisao sedam monografija te tiskao četrdeset i osam rasprava. U Debrecinu stiče doktorat na temu *Mohačka keramika i njena prošlost* a u Zagrebu 1991. obranio je disertaciju *Bosanski Hrvati u okolici Pečuha*.

Njegov muzejski rad nagrađen je raznim prizanjima: *Spomen medalja Ferenc Móra* (1981., to je ujedno najveća muzejska nagrada u Mađarskoj); nagrada *Hrvatski pleter* te odlazeći u mirovinu dobija visoko odličje Županije Baranje, dva puta dobio je nagradu *Za socijalističku kulturu*. Godine 1999. u 70. godini je umirovljen. Ima dvoje odrasle djece Miru, profesoricu hrvatskog jezika i matematike, i Ivana, grafičara.

Dr. Đuro Šarošac umro je u mohačkoj bolnici 14. srpnja a pokopan je na groblju svoga rodnog Semelja 19. srpnja 2011. godine.

Đuro FRANKOVIĆ